

Hét Hárs

II. évfolyam 2.szám 2003. nyár

Szerelem félelem nélkül

„És most, oh Jákób, így szól az Úr, a te Teremtőd, Jákób, és a te alkotód, Izráel: Ne félj, mert megváltottalak, neveden hívtalak téged, anyém vagy! Mikor vízzen mégy át, én veled vagyok, és ha folyókon, azok el nem borítanak, és ha tűzben jársz, nem égsz meg, és a láng nem perzsel meg téged. Mert én vagyok az Úr, a te Istened, Izráelnek Szentje, a te megtartód, adtam váltáságodba

Egyiptomot, Kúst és Sebát helyetted. Mivel kedves vagy az én szememben, becses vagy és én szeretlek: embereket adok helyetted, és népeket a te életedért: Ne félj, mert én veled vagyok, napkeletről meghozom magodat, és napnyugotról egybegyűjtelek.” (Ézs 43,1–5)

A Babilonba száműzöttek unokái és dédunokái, ha hallottak is atyáik földjéről, a városról és a templomról, mi mást jelenthetett az nekik, mint rommá lett tárgyi bizonyítékát eleik bűnének. A történelem nem jó és nem rossz, merő szükségszerűség. Dávid birodalmát utódai néhány évszázad alatt tönkretették. A külpolitikához nem értettek, a népet nem szerették, a Tórárt befalazták a templomba, s a pogányok erkölcséhez igazították a szociálpolitikát. Kizsákmányolás, jogtiprás, önkény és intrika jellemezte Izráel életét, mígnem Assíria meghódította, aztán a déli országát, Judáét is, melyet Kr. e. 587-ben Babilon szántolt föl. Mindeközben a vallás intézményei működtek, Jeruzsálemben lojálisan a világi hatalom bármely óhaja iránt, vidéken a helyiek ízlése s igényei szerint, a bálványimádástól a vallásos prostitúcióig. Az állam áldozási gazságaival szemben pedig csak néhány próféta mert kiállni Amosztól Jeremiásig, akiket aztán profi üdvpróféták serege próbált – gyakorta sikerrel – hitelteleníteni.

Hetven évvel a deportáció után az énekeken, meséken és mítoszokon kívül ennyi maradt nemzeti emlékezetként az elüldözöttek már régen asszimilálódott utódainak.

Ekkor lép színre a próféta, aki a politikai status quo megváltozását – a perzsák győzelmét Babilon fölött – komolyan véve hazatérésre bátorítja a „maradék maradékát”. „És most” – nem a múltbeli dicsőséget emlegeti, nem restaurálni akar, nem keres bűnösöket és felelősökre vonhatókat, nem igazságot tesz, és nem ígér jóvátételt sem. El kell indulni, odahagyva földet, házat, a babiloni életet, szomszédokat és barátokat. De mi végre és kiért? „Mert én vagyok az Úr, a te Istened, Izraelnek Szentje, a te megtartód.” És „mivel kedves vagy az én szemembe, becses vagy és én szeretlek.” Szerelmi vallomás ez a javából. Ez a próféta nem siránkozik, nem moralizál, nem hőzöng, hanem vall és sóvárog – az Örökkévaló nevében.

Hiszen nem az a fontos, ami volt. Az annak izgalmas, aki belehalt, akinek nincs tovább. De aki van, az azért van, hogy legyen most és holnap is. És ha többé már nem lehet úgy, ahogy volt, akkor legyen másképpen. S hogy legyen, szeretni kell őt nagyon, határtalanul, örületen. Ezt ismerte föl és mondta ki második Ézsaiás. Nem művek és nem tárgyak kellene, sem eszmék, sem hősök, sem múltba révedés, sem álomlátás, sem intézmények, sem áldozatok. Csak szerelem kell, félelem nélkül. És akkor újra egymásra talál Jákób teremtőjével, és Izráel alkotójával, ez a találkozás majd megtermi gyümölcsseit: a hitet, a hűséget és a rendet. Nem az embernek kell mohón bizonygatnia Istene iránti vágyódását – ez csupán vallásos pótcselekvés. Nem másokat kell hálaadásra vagy bűnvallásra szorítanunk, sőt nem szabad magunkat kényszereink és szorongásaink által akadályává tenni a másik kizárólagos találkozásának Teremtőjével. Ez olyan intimitás, melyet megsérteni semmilyen misszióra vagy adminisztrációra hivatkozva nem lehet.

Valamit azért mégis tehetünk. Megmaradunk csak azért is szerelmesnek. Érzékenynek, kíváncsinak, boldogságra vágyakozónak. Aki sem a gyülekezetben, sem az egyházban nem tag, nem adófizető, nem kartotékadat, hanem a másik lényét szomjazó, szavára és bátorítására váró szuverén és szabad ember, s aki önként kész a másikért ebben korlátozni is magát, hogy az a másik is hozzá hasonlóan megajándékoztassék az Örökkévaló személyre szabott, mégis közösséget – népét – teremtő vallomásával: „Ne félj, mert én megváltottalak, neveden hívtalak, anyém vagy!”

Donáth László

Egy-ház

Az *egyház*, amelyet ma csupán 'a keresztény hívek összességének szervezett közössége'-ként, esetleg 'ennek valamelyik felekezete'-ként vagy 'helyi gyülekezet'-ként, 'egyházközség'-ként értünk, összetett szó. Előtagja a 'szent' jelentésű régi *egy*, amelynek korábbi alakja *id* vagy *igy* lehetett, valószínűleg ennek *ü*-s hangalakváltozatát őrzi *üdv*, *ünnep* vagy éppen az 'ünnepet szentel' jelentésű *ül* szavunk. A *egyház* eredetileg tehát 'szent ház, megszentelt épület', vagyis 'templom' volt. A szó két jelentése más nyelvekből is ismert, gondoljunk a német *Kirche* vagy az orosz *цѣрковь* szavakra. A 'szent ház' jelentés évszázadokkal korábbi nyelvemlékekben mutatható ki, mint amelyekben a 'közösség', első írásbeli adatai az 1100-as évek végén keletkezett oklevelekben fennmaradt helynevek. Ez található a ma is használatos 'templomszolgá' jelentésű *egyházfi* szóban, ezt őrzi a ma már alig-alig ismert *egyházkeelés*, 'a gyermekágyból felkelt asszony első templomi megjelenésekor tartott szertartás' neve vagy 'a templom felszentelésének, illetve védőszentjének ünnepé'-t jelentő *egyháznap*. Ebben a értelemben használja Petőfi is 1847-es *A költészet* című ars poeticájának zárósoraiban: „A költészet nem társalgó-terem, / [...] Több a költészet! olyan épület, / Mely nyitva van boldog-boldogtalannak, / Mindenkinék, ki imádkozni vágy, / Szóval: szentegyház, ahová belépni / Bocsorban sőt mezítláb is szabad.” Ez maradt fenn megannyi templommal rendelkező település nevében, a kemencsalji Egyházashetyétől, Berzscnyi szülőfalujától a csallóközi Egyházkarcsáig. Érdekes módon ezeknek a helységeknek a többsége a magyar nyelvterület nyugati vidékén található, egyetlen kivétel talán az eredetileg román, később elmagyarosodott erdélyi Szentegyházsfalu. Ez utóbbi helynév is jól mutatja, hogy az előtag jelentése – talán épp az *egy* számnévvel való homonímiája miatt – viszonylag korán elhomályosult. Az első *szentegyház* adat az 1400-as évek második feléből való, nem sokkal későbbi, mint az *egyház* szó második jelentésének első írásbeli emléke az 1400-as évek első feléből. A 'vallási közösség' jelentés érintkezésen alapuló, ún. metonimikus névátvitellel alakult ki, mára szinte kizárólagossá vált, a 'templom' jelentés pedig visszaszorult az irodalmi nyelvbe.

E számunk írásai valamiképpen mind az egyházzól szólnak. A szentek közösségéről, az el-elbukó és a mindenkor reformációra szoruló intézményről, a testmeleg közösségről, e közösség gondolkodásának, teológiájának formálódásáról, a mindennapjait és ünnepeit meghatározó hagyományról... És szólnak

Isten házáról, az évszázadok során szüntelenül változó szakrális térről, melyben valamiképpen mindig az Isten-ember kapcsolat tükröződik, s mely helyet és otthont ad annak a közösségnek, amely maga is gyümölcse e kapcsolatnak.

IN

Az isteni Anya

Alig értjük a Biblia több ezer éves nyelvét, antropomorf allegóriáit, ill. azok eredeti jelentését. Könnyen galambszerűnek gondoljuk Isten Lelkét, pedig felülről áradó forrásnak, alászálló lángnyelvnek, fénynek és hangnak is mondhatnánk, de megfelelően nem ábrázolhatnánk, hiszen nem fizikai jelenség. 381-ben külön isteni személynek dogmatizálja az I. konstantinápolyi zsinat, amivel súlyos csapást mér a a keresztény misztikára és teológiára egyaránt, mert ezután elsorvad (főleg nyugaton) az az ezotéria, amely nélkül nem létezhet magasabb rendű vallás. Isten egységén és végtelenségén túl semmit sem lett volna szabad hangoztatni, még azt sem, hogy olyan személy, mint mi, a teremtményei. Az istenélmény nélküli antropomorfizmus lett azután a keresztény mitológia forrása, Jézus hivatalos és Szűz Mária nem hivatalos istenítésének az indítéka. Kialakulásában természetesen más félreértések és népi igények is közrejátszottak.

Isten fiává lenni eredetileg nem mást jelent, mint Isten segítségével újjászületni, az ő hasonlóságára átminősülni (theózis). Hogy Jézus ilyennek érezte a megkeresztelésekor kapott isteni hatást, azt jól fejezi ki Jn 3,5–6. Nikodémussal beszélgetve Jézus hangsúlyozza: „Ha valaki nem születik (újja/újonnan) *vízről* és *Lélektől*, nem mehet be Isten országába. Ami testtől születik, test az, és ami Lélektől született, lélek az.” Egyik búcsúbeszédében (Jakab levele, Cod. Jung) Jézus így biztatja tanítványait: „Legyetek jobbak, mint én, hasonlítsatok a Szentlélek fiárai!” Az iszlám Jézus-hagyománya is megőrizte egy jánosira emlékeztető tanítást: „Ó, Izrael fiai! Bizony mondom és tanúsítom, hogy én is azok közé tartozom, akik kétszer születtek. Az első születés ugyanis a természeté, a második azonban a Léleké a mennyben, ahol isteni dolgokat szemlélünk.” Ebben a megközelítésben fogadható el Jézus születése is a hitvallás szerint Máriától és a Szentlélektől, de természetesen nem egyszerre, hanem 38 év különbséggel (ti. a feltételezések szerint Jézus i.e. 4-ben született).

Fokozott figyelmet érdemel Jézus *kettős istenélménye*, melyek közül a kanonikus evangéliumok főleg az első, az atyait ismerik. A második, a Lélekkel kapcsolatos, alig jelenik meg a szinoptikusoknál, pedig éppolyan fontos, mint az első. Említik ugyan, hogy a Lélek vezeti ki Jézust keresztelése után a pusztába, majd Galileába, és mint az Atya Lelke szólal meg az üldözött tanítványokban, továbbá Jn 14,26; 15,26 szerint ő tanítja meg/vezeti rá őket a teljes igazságra, és különös vigasztalást nyújt minden megpróbáltatásukban. Mindebben Jézus saját tapasztalata tükröződik vissza. Ami azonban az újjászületés mellett feltűnően megkülönbözteti a Lélek működését az Atyától, az Jn 16,12 alapján a közvetítő szerep: „Nem önmagától szól, hanem azokat mondja, amiket hall (az Atyától), és az eljövendő dolgokat is kijelenti nektek.” Egyébként az Atya „helyezi Lelkét választottjába”, aki Ézs 42,1/Mt 12,18 szerint nem fia, hanem szolgálja. Ugyanaz az úr-szolga viszony válik tehát Jézusnál bensőséges atya-fiúi viszonyná, és az új

életet adó Atyával kapcsolatot fönntartó Lélekkel pedig anya-fiú viszonyá. Ez nem az istenkapcsolat megkettőzése, vagyis diteizmus, hanem a lényege szerint megismerhetetlen Isten föltárulkozása, szeretetének gyöngédséggel való megnyilvánulása a Lélek által. Csak nekünk van kétféle fogalmunk a kétféle szülői szerep alapján Isten-

ről. A nőnemű héber ruah (lélek) szó teszi lehetővé a nem önálló isteni személyként megjelenő isteni erő megszemélyesítését és megkülönböztetését a láthatatlan és mindenhatóságában rejtett Atyától, de ennek a misztikus tapasztalaton kívül nincs spekulatív jelentősége. A Lélek anyai hasonlósága emberi jelkép a keleti apa-anya szereposztás alapján Isten árnyaltabb gondviseléséről: mindig az apa dönt és az anya végrehajt, az apa szól, de az anya közvetít vagy hallgatva tesz, az apa kiválaszt és az anya betölti a kiválasztottat, ill. a kiválasztás feladatát. A Szentlélek ugyanis Isten/az Atya legkiválóbb ajándéka (Lk 11,13), Isten ujjának is nevezett ellenállhatatlan ereje (Mt 12,28/Lk 11,20), amellyel profán körülmények közé is megérkezik és megvalósul Isten országa. A történelmi kereszténység növekedésével azonban egyre fölfoghatatlanabbá válik Isten Lelke, amely görög fordításban semlegesnemű (pneuma), latinban pedig egyenesen hímneművé (spiritus) válik. Így ugyan könnyebb elképzelni Jézus rendkívüli születését a Szentlélektől és Szűz Máriától, de lehetetlen megérteni Isten spirituális működését Jézus útjának gyakorlatában.

A zsidókeresztény evangéliumtöredékek a kanonikus írásoknál jobban kidomborítják a Szentlélek anyai jellegzetességeit, mert azon túl, hogy lelki életre kelt (Jn 6,63) és újjászül, gondoskodik is fiáról. Tamás evangéliuma szerint (101) Jézus nemcsak végletesen különbözönek, hanem ellentétesnek is látja a testi szülőket az „isteniekkel”: „Aki nem gyűlöli meg apját és anyját, mint én, nem lehet az én tanítványom (vö. Lk 14,26). És aki nem szereti Atyját és Anyját, mint én, nem lehet az én tanítványom. Mert anyám csak (megszült?), de az igazi (Anyám) adta nekem az életet.” Ide tartozik Tm 105 keserű megállapítása is: „Aki ismerni fogja Atyját és Anyját, azt a szajha fiának fogják nevezni.” Jézus először keresztelésekor érezte meg az életadó, anyai Lelket, és ettől kezdve veszíti el jelentőségét számára a halál. Fülöp evangéliuma szerint „amikor tökéletessé vált a keresztség vizében, kiöntötte (magából) a halált”. (125) Jézus ezután vitorlaként viselkedik a Lélek fújásának engedve, vagyis hagyja magát vezetni, amikor a Lélek kiviszi a Jordán mellől a sivatagba, hogy szembenézzen küldetése későbbi kísértéseivel, vagy amikor küldetése során visszavonul magányos istenkapcsolatához. Erről az utóbbiról így vall a Héberék evangéliuma szerint: „Az imént megragadott engem Anyám, a Szentlélek egyetlen hajszálamnál fogva (vö. Ezék 8,3), és átvitt engem a nagy Tábor hegyére.” A kívülálló számára érthetetlen indításokról mondta

Nikodémusnak: „A szél arra fúj, amerre akar; hallod zúgását, de nem tudod, honnan jön, és hová megy: így van mindenki, aki a Léletől született.” (Jn3,8) Nem véletlen, hogy a keresztény teológia nem tudta tovább dogmatizálni az ő működését annál, mint hogy személynek föltételezte.

Ennek oka legalább kettős volt. Szinte még Jézus életében, pontosabban keresztrefeszítésétől kezdve megindul Máriának, a mater dolorosa-nak az erkölcsi fölértékelése. Akit a kánai menyegzőn Jézus egyszerűen „asszony”-ként rendre utasított, fia kivégzése miatt nemcsak részvétet keltett az együttérzőkben, hanem a „szeretett tanítvány” révén az apostoli gyülekezet anyjává is lett (Jn 19,26–27, Csel 1,14). Pünkösdkor talán részesült a Szentlélek ajándékában, ha az ikonok helyesen ábrázolják. A Jézustól rávetülő dicsőség minden erkölcsi kifogást lemosott róla, legalábbis a korai egyházban, és szüzessége dogmatizált misztériummá vált, mert a növekvő anyaszentegyház allegorikus nőalakjával olvadt össze (2Kor 11,2; Jel 12: a napba öltözött asszony). Ebben a formában viszont a görög-római világ istennőéhez hasonlított (ld. efezusi Artemisz-kultusz: Csel 19,23–40), vagyis vele egy meglévő pogány vallási igényt tudott a kereszténység kielégíteni. Krisztológiai fejleményekkel lépést tartva, szintén Efezusban nyilvánítják Istenszülővé (theotókosz) 431-ben. A keleti ortodoxia ősi Szentlélek- és Szűz Mária-imái tartalmilag olyan közel állnak egymáshoz, hogy a népi vallásosság Istenanyja (ezt a dogmatikai tévedést mindig elnézéssel kezelte a hivatalos egyház) örököse lehetett a föl nem fogott, személyességében félreértett, misztikus isteni Anyának. Vagyis a Szentlélek igazi misztériumát Mária idealizált emberi személye szorította háttérbe. Mint a hívők mennyei édesanyja, isten felé közvetítő szószólója, jövendölések kinyilatkoztatója (Lourdes, Fatima stb.) tölti be Jézus igazi Anyjának szerepét. De valóban ő tölti-e be? Erre a teológusok nem tudnak válaszolni, a misztikusok pedig hallgatnak.

P. Gábor Mózes

(A fenti írás részlet a szerző *Galileai hitvallás című készülő művéből.*)

Galeria omnium sanctorum

Vitetek ítélőszékre... Az 1674-es gályarabper jegyzőkönyve. Közzéteszi, fordította, a bevezető tanulmányt írta, a jegyzeteket és a mutatókat készítette S. Varga Katalin. Kalligram: Pozsony, 2002.

Nem mindig a szemtanúk egy történelmi esemény leghívebb krónikásai – talán ez a pozsonyi gályarabper napvilágra bukkant eredeti jegyzőkönyvének legizgalmasabb tanulsága. A jegyzőkönyv (névvel vagy név nélkül) több száz protestáns prédikátor és tanító beidézéséről számol be, de ha hihetünk neki, és miért ne hinnénk, akkor nem volt ott 1674-ben Pozsonyban sem Kocsi Csergő Bálint, sem Masnicius Tóbiás, sem Simonides János, azaz a legismertebb emlékirók, a per sokat forgatott krónikásai (Bod Péter fordítása, majd Moldova György átdolgozása révén közülük kétségkívül Kocsi Csergő a legtöbbet olvasott szerző).

A jegyzőkönyvnek már korábban is voltak ismert változatai, kiadóra is találtak, de a bennük fellelhető adatokat a kutatók mindig valamelyes távolságtartással szemlélték, nem akartak korabeli propagandisták vagy kései hamisítók áldozataivá válni. A most közzétett

példány viszont minden kétséget kizáróan eredeti és hiteles! Méltó arra, hogy egyszerre szólaljon meg latinul és modern magyar tolmácsolásban.

Természetesen amilyen gazdag a protokollum információkban, olyannyira fáradságos is ezeket az adatokat belőle összeszedgetni. A bilingvis (latin-magyar) kiadvány létrehozója és szerkesztője, S. Varga Katalin ezért sokrétű apparátussal siet az olvasó segítségére. Az igen informatív bevezető tanulmányon (11–38) és jegyzeteken túl megtalálható a könyvben a beidézett prédikátorok alfabetikus névsora (a személy- és helynevek lehetőség szerinti azonosításával, 219–237) és – mivel sok idézést személynév nélkül kézbesítettek – azon helységek listája, ahonnan a prédikátorokat beidézték (szintén lehetőség szerinti azonosítással, 239–259). Ugyancsak a személyek és helységek azonosítását segíti a jól használható név- és helymutató (309–335). Ezt egészítik ki majd' száz személy életrajzi adatai (291–308) és a térképmelléletek. A helynévmutató többnyelvű voltát – mint a tudományos kiadványok elengedhetetlen követelményét – ma talán természetesnek fogadhatjuk, ugyanígy a kötet angol és német rezüméjét. A szlovák és holland nyelvű összefoglalók azonban nem sorolhatók a kötelező gyakorlatok közé, ezek már a gályarab-sorsról, az elítéltek származásáról és viszonytagságairól szólnak.

S. Varga Katalin szemlátomást nemcsak tudós, hanem szép könyvvel akart előállni. Ezt a célt szolgálják a választékos tipográfiai megoldásokon kívül azok a tollrajzok, melyek egy korabeli albumból (peregrinációs emlékkönyvből) származnak. A rajzokat gályarab-emlékiratokból vett idézetek illusztrálják (261–289).

A kötetben S. Varga Katalinnak többévi, nemcsak fordítói és szerkesztői, hanem történelmi kutatómunkája is fekszik. Mindez mégsem jelenti azt, hogy a gályarabper történeti problémáit, a *galeria omnium sanctorum* emlékiratirodalom kérdését megoldottnak tekinthetnénk. Hogy ez nincs így, azt egyedül a nyitva hagyott névazonosítási rovatok is kielégítően bizonyítják. S. Varga Katalin munkáját sokkal inkább értékelhetjük kezdetként, megteremtett esélyként, az eredményes kutatás előfeltételeként, mint a téma lezárásaként.

Kedves Olvasó! Ha eddig azt gondoltad volna, hogy recenziót olvasol, rossz nyomon jársz. A fenti sorok arra a körkérdésre próbálnak válaszolni, hogy mit jelent a szentek közössége, az egyház, az evangélikusság, s annak hazai gyülekezetei. A gályarab-könyv kapcsán három pontban foglalom össze a feleletet:

1. Jelent az egyház, a szentek közössége történelmi dimenziót és folytonosságot (örökséget és adósságot). A per jegyzőkönyvének család- és helynevei a mai egyházi életben is visszaköszönnek, újonnan húzott országhatárok, be- és kitelepítések után is.

2. Hordoz anyanyelvi sokszínűséget. Németek, szlovákok, vendek, magyarok liturgikus különbözőségét és hitvallási egységét a nemzetiségi küzdelmeken innen (akkor) és túl (ma).

3. A szentek közössége azonban mindenekelőtt a mártírok és dezertőrök, hitvallók és reverzalist adók, megálló és megmaradók közössége. Az emigráns Klesch, a szökevény Masnicius és a gályarab Zsédényi ugyanannak a

testnek tagjai, ugyanannak a Krisztusnak a hirdetői. Sőt, a hitvalló helyzet az addig rivalizáló protestáns felekezetek között is megteremtette, ha nem is a tanítás, de a (vér)tanúság egységét.

Az akkoriak sokat vitakoztak, s a mostaniak is szívesen vitáznak, ki és hogyan nyerhet felvételt a szentek galériájába, kell-e ehhez a gályán (*galeria*) az evezőt húzni. Kérdés, hogy a péterek és a júdások más-más Úr kezében vannak-e.

Csepregi Zoltán

Szeretném szavamat egyenlővé tenni
a csenddel, a csendet szeretném követni.
Kit köves századok hagytak ránk örökül,
szállani szeretnék, Templom, várad körül.
S rólad szólván, te nagy silbak az ég alatt,
ne is hang legyek most, csak szálló gondolat.
Íme, a húszfokos hidegnek csudája,
ím, az éjjeljárók privilégiuma:
a megdermedt utca vinnyogó havában
feljajdul mögöttünk múltunk lábanyoma.
Ez a templom-szcglet lesz lelkem szállása,
a most itt lappangók közt majd elvgyül
és készül velük az örök maradásra,
ha majd földi útját megjárta emberül.
Ez a nagy tél, ez az élet jégpróbája.
A test elköltözött, már csak a szellem él.
Az emberség már-már hókristályra válva
pislákol a jeges túvilág peremén.
Kollégium. Házak. Sejlő élet-árnyak,
kísértet-könyörgés lépő lábam alatt;
a szélben szabdaló, gyászfekete szárnyak,
egetverő, órjas, kékes templomfalak.
Minden szervetlenség, dermedő és jeges,
akárcsak az Úrnak szűkebb birodalma.
Hogy kérhessem Őt meg: ha van rá hatalma,
akarja, hogy mindez legyen itt végleges,
maradandóbb, mint a roppant havas hegyek,
s mint az ég kéksége a fellegek felett,
mint a cédrus, amely ezer évig terem,
vagy amint örök a szívben a szerelem!

(Jékely Zoltán: Seol ellen – részlet)

JÓ-HÍR-VIVŐK

Jézus hozzájuk lépett, és így szólt: „Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön. Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek; és íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.” (Mt 28,18–20)

Az evangéliumok arról szólnak, hogy Jézus mit tett, hogy az emberek mennyire rá voltak szorulva, milyen boldogan fogadták szavait és tetteit. Körülvették őt, és vele maradtak. Jézus valóban minden tekintetben segített az embereken, talpra állította őket, új kezdetet nyitott, és új életet indított el bennük. Az evangéliumok azt is megállapítják, sokaknak kellene beállni ebbe a szolgálatba.

Ma úgy tartjuk, az egyháznak folytatnia kell Jézus szolgálatát: hirdetni Isten országát, és segíteni az embereknek megszabadulni életük bajaiból. Csak azon csodálkozunk, hogy az emberek miért nem fogadják az egyház, a kereszténység szolgálatát éppen olyan örömmel, mint annak idején a Mesterét, és miért nem ragaszkodnak olyan nagy számban a templomhoz, a kereszténység forrásaihoz, mint Jézus idején.

Székely János erdélyi író *Protestánsok* című drámája 1762-ben játszódik a franciaországi Toulouse várbörtönében. A jezsuita inkvizítor beszélget három fogollyal, akik testvérek és hugenották, azaz a reformáció hívei. Ezért vannak börtönben.

A jezsuita vizsgálóbíró úgy jellemzi Európát, mint amely szüntelenül fejlődik, sarjadzik, tovább lép. Európában született a tudás, a jövőre készülés. Az az embertípus, amely sohasem mondja, hogy elértük a célt, és álljunk meg. Európában született a történelmi szemlélet, mert az itt lakók mai véteiket holnapra tapasztalattá szűrik le. Kínában többet tudtak, Babilonban és Indiában szebb épületeket emeltek, Egyiptom ősi és tökéletesebb volt, de ezek a kultúrák kifulladtak, megmerevedtek, egyikük sem bizonyult alkalmasnak a továbbhaladásra. Európa azonban igen. Itt mindig indult új erjedés.

Miért? Mi volt itt a kovász? A földrajzi helyzet? Nem rossz, de jobb is van. A klíma? Másutt magától terem az, amiért itt verejtekezni kell. A faj? Az emberfajta? Mindenfelől összefutott hordalék nép a lakosság, amely előző lakhelyén fejlődésében megrekedt és megállt. Mi teszi Európa fejlődőképességét, mindig újat sarjadzását?

A vallás, semmi más! Ez a zsidó-keresztény hit, amelyet Jézus Krisztus megalapozott, és az évszázadok

továbbcsiszoltak. A reformáció koráig a római katolikus egyházban testesült meg a kereszténység.

De hogyan, mi által vált a világ erjesztőjévé ez a vallás? A tanítás által és az eszmény által. Azáltal, hogy megmondja: mi a jó, és hogy a jót kell cselekedni. Ez a tanítás és eszme akkor is nagy érték, ha soha senki nem tartotta meg teljesen és tökéletesen, ha mindig csupán eszmény maradt, és nem lett valóság. Így is dolgozott, ha másképpen nem, hát a tettek alatt, ha másutt nem, akkor a bűntudatban, és ezzel véste, csiszolta az emberi fajt.

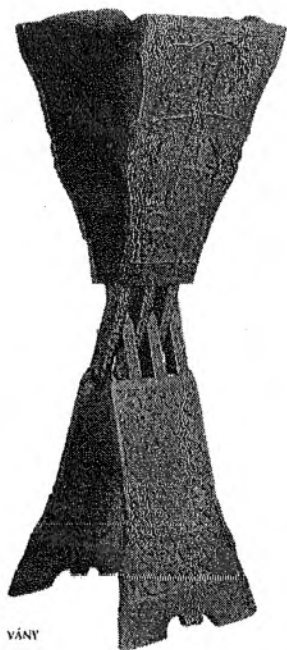
Átveszi a szót ennél a pontnál az egyik hugenotta. Emlékeztet arra, hogy a kereszténység az I. században a zsidó hit eretnksége, szektája volt. Azaz új ág a kifáradt és megmerevedett törzson. Az új hajtásból, a keresztény hitből olyan vezérág lett, amely az Ó- és az Újtestamentum egybekapcsolásával megmentette és továbbéltette a vallást a zsidó-kereszténység formájában. Idővel azonban ez a katolikus keresztény fa is megvénhedett, és akkor jött a reformáció, és abban a kereszténység új sarja jelent meg, és ebből, azaz a protestantizmusból lesz a hit, a vallás élő fája, vezérága, bár most, 1762-ben még eretnkségnek minősítik, és híveit börtönbe csukják.

Újra megszólal a jezsuita vizsgálóbíró: a protestantizmusnak is van már eretnksége, vannak már „protestánsai”, azaz olyanok, akik tiltakoznak ellene, mert előregedettek és fejlődésképtelennek tartják. Kik ezek az újabb protestánsok? Voltaire, Rousseau, Diderot. Párizsban ezeknek már egész egyházuk van – a felvilágosodás hívei, ők írják az új „Bibliát”, az Enciklopédiát, a kor tudományának nagy lexikonát. Ezek jelentik ma Európát! Mert bennük sarjad tovább a kereszténység ősi lényege. Sarj sarjra nő. Az újra újabb, az újabbra legújabb... A vallásból tudomány lesz. A hitből pedig hitelenség, istentelenség, ateizmus – mondja a jezsuita. Ha egyszer megbontják a szent hagyományt, a szent egységet – ahogyan a reformáció, a protestánsok tették –, akkor az már bomlik magától tovább, legombolyodik az egész, mint a kötés, ha kihúzzuk belőle a kötőfűket. Ha lelkeink – mondja végül a jezsuita – 200 év múlva új életre kelnének, ámulva látnák, hogy mindenki hitetlen.

Nos, itt vagyunk ma, mintegy 250 évvel e képzelt beszélgetés után. Vajon a jezsuita és a hugenotta ma életre támadó lelke tényleg azt tapasztalná, hogy mindenki hitetlen? Nem! Hanem hogy várakozó és keresők vannak. Aratásra érettek, fehérek a mezők. Isten küldötteire várnak a kortársak, hírnökre, a jó hír szóloira várnak az emberek. És ez mégsem mond ellent Székely János drámájának, mely éppen arról beszél, hogy a keresztény hitben a világ valami szüntelenül megújuló nyert. A kereszténység életerős fa, nedvkeringése új s új hajtást sarjaszt. E hitben várakozás, előrenézés van. Nem megmerevedés, hanem keresés, nem múltba süppedés, hanem a jövő felé tapogatózás.

Ki áll be a munkába? Munkások kerestetnek!

A reformáció annak idején úgy gondoskodott munkaerőről, úgy elégítette meg a várakozókat és keresőket, hogy minden papnak igehirdetővé kellett lennie. A középkori egyházban sok pap volt, de kevesen prédikáltak. Mind csak misézett, szertartást végzett. A

reformáció forradalma a prédikáló, az igehirdető pap volt, hogy a hívők, akik elmennek a templomba, hallják a jó hírt Isten szeretetéről, s erőt, bátorságot nyerjenek abból. Voltak-e elegendő igehirdetők a reformáció korában és a későbbi századokban, hogy minden templomban hangozzék az ige? Nem tudom. Ma azonban tapasztalunk kell, hogy munkaerőhiány van. Munkások kerestetnek, ahogy Jézus mondta.

És nem egyszerűen azért, mert lelkeséhiány van. Hanem mert az emberek nem jönnek el a templomba. Talán minden templomnak van igehirdető papja, s minden igehirdető ajkán fel is hangzik a jó hír. De nagyon sokan, akik pedig várnak és keresnek, nincsenek ott... Forradalmi változásra van tehát szükség a protestantizmus területén. Nem elég, ha minden pap igehirdető, a jó hír hírnöke. Minden hívőnek is azzá kell lenni. Meg kell valósítani az egyetemes papságot! Minden hívő egyben hívívő. Küldetése, megbízatása van Istentől. Nem az a hívő keresztény, aki megbotránkoszik: micsoda hitetlenség és erkölcstelenség van. Hanem az, aki felismeri, hogy nem ébred hit ott, ahol nem hallanak az emberek Istenről, és nem lesz jó erkölcs ott, ahol nem mondják meg az embereknek, hogy mi a jó. És nem fogják hallani és megtudni, ha nincs, aki megmondja. És senki nem fogja megmondani, ha én nem mondom meg. Ez az én feladatom.

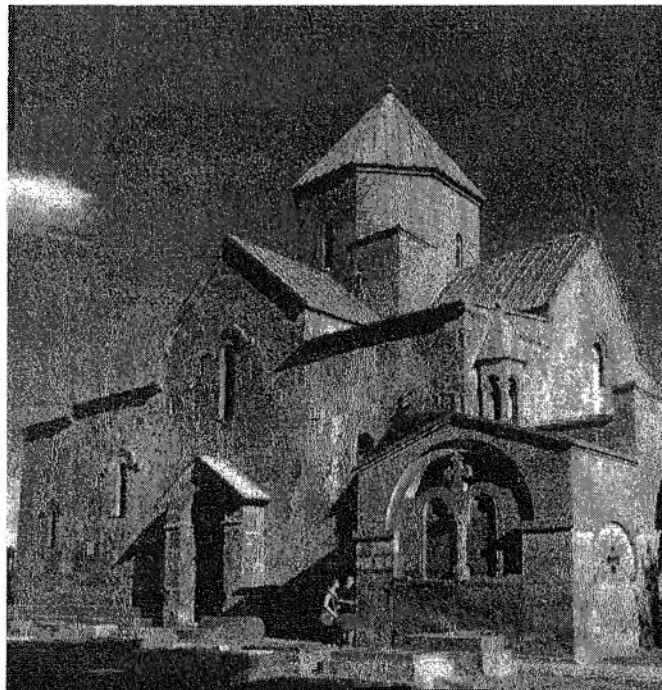
Mit kell mondani? Valami jót! Amiből erőt lehet meríteni. Amitől fel tud kelni, tovább tud menni és tovább tud élni, aki összeomlott. Higgyük el, hogy közel van az ige hozzánk, amit mondanunk kell. Ott van a szívünkben és a szánkban. Hiszen nem kell másról tanúskodnunk, mint amit átéltünk és megtapasztaltunk Istennel kapcsolatban. Hogy ideiglenesek és átmenetiek a bajok, hogy behegednek a sebek, hogy a bezárult ajtók helyett újak nyílnak. Eljön a vigasztalódás ideje a szomorúság napjai után.

Ki mondhatná közülünk, hogy nincsenek ilyen tapasztalatai? Hogy mindenkinek mögött és mindenek ellenére nem érzi és nem tudja, hogy valaki tartja őt, és szívében viseli a sorsát, hogy el ne vesszen, hanem örök élete legyen. Van mondanivalónk. És vannak, akik várnak erre. Ha sokan kiábrándultak is, és közönyt erőltetnek magukra, hogy újabb csalódás ne érje őket, titkon mégis várnak és remélnék. Mert igaz a latin mondás: Dum spiro, spero, azaz amíg élek, amíg lélegzem, remélek... Titkon mindenki várja azt a szót, amely a rejtegetett és szunnyadó reményt felveri és életre kelti benne.

És ha igaza van Székely Jánosnak, hogy a keresztény hitnek az a jellemzője, nem áll meg annál, ami van, és nem törődik bele a rosszba, hanem új ágat, levelet sarjaszt, akkor maradjon meg ez a jellemző vonás bennünk is. Munkálkodjunk azon, hogy a tagadás, a kételkedés, a közöny jelenéből továbblépünk a hitre, a reményre, a szeretetre, az Isten készítette jövőbelé. Ámen.

Takácsné Kováczházi Zelma

(A 2003. június 15-ei vecsernyén elhangzott igehirdetés szerkesztett változata)

Mi e lomha kötömeg,
mely mágnes módra vonz engem magához?
A falak mit rejtenek,
miért ha kell, az ember éltet áldoz?
Szobra nincs s nincs benne kép,
s nincs baldakinós fejedelmi sír sem,
semmi szép hit-töltelék –
mégis, legigazabb templomnak érzem.
Csak hidegség s ráció,
végső dolgok feletti tépelődés.
Öröklétnek maradón,
istenszagú szent pinceérlelődés.
Ablakából néz a múlt,
akár anyám szeme az én fejemből,
szelíd vonássá simul
sok sebhely a zord történelemtől.

(Jékely Zoltán: Seol ellen részlet)

Az egyház mint a kereszténység gátja

A probléma jellege

A címbeli *gát* szó a köznyelvben negatív csengésű, korlátot, akadályozó körülményt jelent. A szó gazdag jelentéstartalma azonban lehetővé teszi, hogy e kifejezést most összetettebben, a szétfolyást megakadályozó mederként is értelmezzem.

Az egyház eredetileg közösségként jött létre, később azonban egyre inkább szervezetté vált. A közösségi lét hiteles megélését az *intézményesülés* lehetetlenné teszi, ugyanakkor a működés szempontjából ez biztosítja a *hatékonyságot*. Ez a kettősség valószínűleg mindig kihívás volt, s a „fontolva haladók”, valamint a radikális egyházátalakítók működését egyaránt ez legitímálta.

Küzdelmük eredménye a kortól, a kényszerektől, a dinamikától, megalapozottságtól függött.

Bár minden idők emberei törekednek a korszerűsége, a megvalósult reformok számát és az egyházzociológiai adatokat tekintve ma bátran nevezhetjük ezt égető kérdésnek. A megoldás *minőségi, ugrásszerű váltást* igényel. Mivel napjainkban eredeti céljait tekintve kevés kudarcosabb intézmény működik az egyháznál, a megoldást széles körben kell keresni. Az egyház létjogosultságának megkérdőjelezésétől kezdve a konzervatív egyházkép változatlanul hagyásáig, a profeszionális – ezért munkahipotézisként az isteni intuíciót teljesen kizáró – szervezet kialakításáig többféle eredményre juthatunk. A megoldás keresése felelőssége minden kereszténynek, függetlenül egyházi kötődésének jellegétől és mértékétől.

A megújulás útjait mérlegelve gondot jelent, hogy az egyházzal kapcsolatban hiányoznak azok az ószövetségi vagy krisztusi kinyilatkoztatások, melyek axiomatikus érvélsre adnának módot, s így elkerülhetővé tennék a gondolkodás fáradságát. Ugyanakkor az intézményesülés elemeinek teljes elvetését megkérdőjelezi

- a zsinagógára vonatkozó hagyományok közösségi vonatkozása,
- Péter pásztori kiküldése,
- a Szentlélek pártfogóként való pünkösd kiöltetése stb.

Számomra mindez azt mutatja, hogy „az immanens kapcsolat másik végpontján” is igény, eszköz vagy módszer *a szervezett, nem ritkán intézményesült* közösség. Ugyanakkor Isten adta szabadságunk – egyben kísértésünk is –, hogy nincs meghatározva az intézményi lét tartalma és formája. Az őskeresztény közösségek modellként jól felhasználhatók, ugyanakkor túlságosan is determinálták őket koruk társadalmi és filozófiai-gondolati adottságai, valamint az a tény, hogy Krisztus eljöveteletét saját életükre várták.

Napjaink válságtüneteit elemezve az emberi felelősség tekintetében számot kell vetnünk

- a közösségek formálissá válásával és elhidegülésével,
- a hitelenséggel,
- az elöregedéssel,
- a papközpontúsággal,
- a hatékony cselekvés korlátaival,
- a statisztikai fogyással és a világ sorának befolyásolásában mutatott gyengüléssel (a világ sója küldetés elvesztésével).

Mindennek láttán elmondhatjuk, hogy az egyházfogalom változása és átértékelése nem a közeljövő feladata, hanem már a közelmúltban megindult, és sürgető tennivalója napjainknak is. Amit most tapasztalunk, az a változás

folyamatában és válságmenedzselés közben gyakran átélt bizonytalanság és káosz érzete.

Az „evilági” és a „túlvilági” fogalmának átalakulása, a magabiztos tanítás és a kereső nyitottság ellentéte

Korábban a földi élet utáni örökélet – mint a legfőbb jó – szorosan kapcsolódott az egyház által képviselt jó rendhez, a magasabb etikai igényekhez, liturgiához, próféciákhoz és evangéliumhirdetéshez. Az „egyházban lét” racionális mérlegelés eredményének tűnt a végső jutalom reményében. Ma már nem számolunk egy „isteni túl” világával, nem „vendégek és jövevények” vagyunk, a „bázis” idelent van, az értékskála csúcsa az ember jóléte (Heinz Zahrnt: *Mire jó a kereszténység?* Luther Kiadó. 2002).

A korábbi, ezt a váltást megelőző állapotnak kétségtelenül az volt a legfőbb erénye, hogy érzékeny volt a bűnre. Ennek eredményeképpen olyan erkölcsi *mérce* alakult ki, mely segítette a közvetlen tájékozódást, ugyanakkor sok igazságtalanság forrását és a spontánul krisztusi elvesztését is jelenthette.

A problémát először teológiailag kell úgy és oly mértékben feldolgozni, hogy alapot jelenthessen az egyházi fejlesztés, illetve kivonulás konszenzusának megteremtésében. Ha ebben a folyamatban a földi-evilági lét válik hangsúlyosabbá, akkor az egyház feladata az, hogy az evilági folyamatokba beengedje, és bennük láttassa az istenit. Ha a korábbi kétrétegű világkép erősödik meg teológiailag, akkor az evilági átértékelését kell sokkal hatékonyabbá tennünk.

„Vonatkoztassuk az isteni igazságot az emberre – igen! Címezzük át az evangéliumot a kortársaknak – igen! Aktualizáljuk a bibliai üzenetet a társadalom irányában – még egyszer igen! De az ember maradjon elsősorban befogadója az evangéliumnak, ne váljon annak megteremtőjévé” (H. Zahrnt: 2002).

A kortársi igények jó szándékú kiszolgálásában azonban túlsúlyba jutottak az emberi, az evilági szempontok, s ez ellentmond annak, hogy a teológiában – így a egyházfogalom értelmezésében – egyedül Istennek kellene a középpontban állnia.

„A farizeus nem szegény. Krisztus szegény. [...] átéltem az egyedüllétet, a semmit, hogy tényleg nincs semmi, nincsen senki a földön, aki segítségemre lenne. Hanem hogy csak az Isten. Ez a két érzés együtt. Rémmület és bizalom. Ez a szegénység, ez az üresség, ez a kefosztottság – mint radikális és konstruktív lelki állapot. [...] Nagybőten többször is betértem ugyanabba a barokk templomba, és akár diákekoromban, heves plebejus hőbörgés fogott el a sok arany láttán. [...] A hitünk rossz gazdagsága, a magabiztossága – mintha be lennénk fizetve az örök életre, részletfizetési engedménnyel. Szeretetadminisztráció. És megint zavar az egyház konkrét gazdagsága, nem értem [...]. Megint: intézmény és szeretet a főpap, mint párttitkár. [...] A rész gazdag, az egész szegény.” (Esterházy P.: *Egy kékharsnya följegyzéseiből*. Magvető Kiadó. 1994).

Az egyház funkcióinak behatárolása

Ha elfogadjuk, hogy az egyháznak napjainkban is van létjogosultsága, külön-külön feladatát válik, hogy megkeressük a ma hangsúlyos kérdéseket, illetve újraértékeljük a hagyományosan hangsúlyos témákat,

különválasszuk a most összemosódó területeket, és kidolgozzuk a megvalósítás módszereit.

Több kísérlet zajlik, amely megpróbálja különválasztani a közösségi létet és a szervezhető infrastruktúrát, valamint kialakítani a céljuknak leginkább megfelelő stratégiát. Nem tesz mást a napjainkban egyre szívesebben idézett K. Douglass sem 96 tételével (Klaus Douglass: Az új reformáció. Kálvin Kiadó. 2002). Köztes megoldást talál arra vonatkozóan, hogy mely területeken milyen és mekkora legyen az egyház kompetenciája. Helyenként radikális megoldást javasol.

- A hit középpontba kerülése érdekében az intézménynek azokat a funkcióit emeli ki, melyek a spirituális közösségi létet támogatják.
- Az újonnan és az újként felfedezett küldetésért aktivizálja a hívók egyetemes papságát.
- Ennek alapján a lelkeszi feladatok, valamint a gyülekezeti struktúra radikális átalakítását tartja szükségesnek.

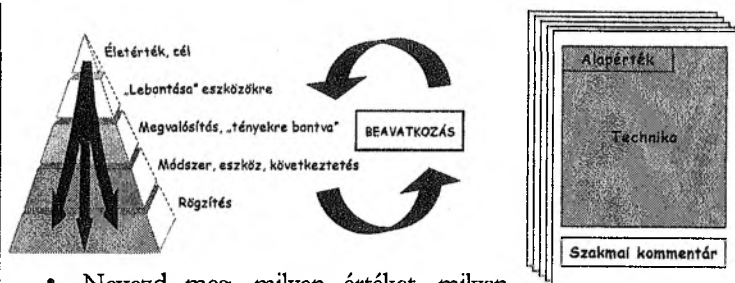
Kimondatlanul is a hatékonyság biztosítékának tartja a pénzügyek és a politikai világgal való kommunikáció szabályozottságát. Ugyanakkor visszacsempészi az általa megrajzolt rendszerbe azt a gondolatot, hogy „álmainknak elég merésznek kell lennie ahhoz, hogy Istennek helye legyen benne”.

Az egyház funkcióival és működésével kapcsolatosan világos határookra, a határok által kijelölt területeken kompromisszumoktól mentes célokra, valamint a megvalósítás során kellő professzionalizmusra van szükség. Ennek keretében érdemes a kereszténység egyéni és közösségi létformáit a szenttől a profánig egyenként végiggondolni, és meghatározni, hogy ezek a létformák milyen kapcsolatban állnak az egyházzal.

Miben várható el az egyháztól professzionalitás?

Hivatásomból következően azokról a területekről érdemes szólnom, amelyeken adhat valamit az egyház a ma „a változás tekintetében robbanásszerű evolúciós szakaszban” lévő ember számára. Mivel e területek behatárolása nem lehet feladatom, csak az egyház kompetenciájába tartozó tennivalók megvalósításának módszereiről szólhatok. A feladatok megoldása elképzelhető szervezeti támogatással (az intézményi hatékonyság növelésével), illetve az egyéni intuícóra építetten, legyen szó az iskola ügyéről, a liturgiai rendről, a misszióról, a közösségi feladatmegosztásról vagy éppen az igehirdetésről. Nyilván létezik egészséges átmenet a kettő között: ez a kompromisszumos megoldás az egyháznak hagyja azokat a tennivalókat (a keretek kialakítását), melyek kikényszerítik ugyan a személyes hit radikalizmusát és konstruktivitását, de segítenek a feladatok professzionális megoldásában. Mindehhez azonban meg kell találnunk a kivitelezésnek a ma emberileg lehetséges legjobb módját, természetesen az egyház igényeihez, az egyházi közeghez igazítva azt (benchmarking).

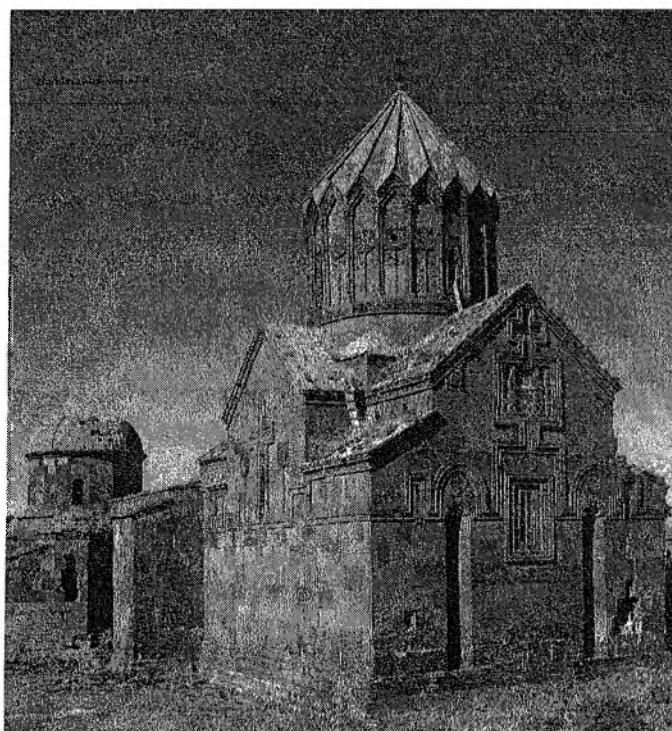
Ha valóban gyakorlati eredményeket akarunk elérni, legjobb, ha a célok felől közelítve határozzuk meg a tennivalókat. Ennek sémája az alábbiakban látható.

- Nevezd meg, milyen értéket, milyen vállalható cél alapján kívánsz létrehozni!
- Válaszd külön a személyes szféra tennivalóit, az egyéni felelősség körébe tartozó döntéseket, valamint az egyházi keretek között zajló, az egyház által támogatott területeket!
- Nevezd meg *egyházi feladatnak* azt, amire jellemző, hogy a tökéletes kivitelezéshez munkahipotézisként akár Isten létezésének elvetése is feltételezhető (értsd jól!), tekintsük *személyesnek* azt, amihez nélkülözhetetlen a Szentlélek és a személyes spontenitás (még ha az egyházi rendezvény során valósul is meg)!
- Az egyházi feladatra készüljön a probléma súlya és összetettsége szerinti megoldásterv (idő, felelőségek, működési rend...)! A folyamat be- és kimenetei egyaránt mérhetőek legyenek a kialakítás és a működtetés fázisára!
- Tegyük ezt közzé az érintettek számára (törvény, szakmai eljárásrend, meggyőzés stb.)! Legyen a szabályozás minél egyértelműbb!
- A kimenetek értékelése szolgáljon a folyamatos fejlesztés és a motiváció alapjául!

Ez a tevékenység nem a hit megélése. Csupán medre, vonzó kerete az új, az evilági meghatározottságú ember személyes hitének. Meder, hogy *Isten* ismét a középpontba kerüljön, miközben az *ember* teljes harmóniát él meg. A redukált funkciójú egyházat célként fogalmazom meg. E feladat elvégzéséhez magunk kevesek vagyunk. Emberi vonatkozásaiban azonban talán előrejuthatunk.

Koczor Zoltán

Szóltam: Uram, az én imám merész,
a templom-ívük keskeny és nyomott.
És szólt az Úr: Fiam, légy építész,
magadnak építs bátor templomot.
(Áprily Lajos: Templom)

Az elfelejtett esküvő

Az esküvői menet megállt a templomkert rácsos kapuja előtt. Pár percig türelmesen vártak, csak észreveszi a tiszteletes úr, hogy már mindenki megérkezett. Aztán a násznagy megpróbálta kinyitni a kaput, de az zárva volt. Becsóngetett a parókiára. Anya olyan döbbenetben nézett a násznépre, mint aki még soha nem látott ilyet. A násznagy rosszat sejtett.

– Jöttünk esküdni, ahogy be lett jelentve ma, négy órára.

A tiszteletes asszony elsápadt.

– Biztos, hogy erre a szombatra jelentkeztek be? – kérdezte tétován.

– Biztos – válaszolta a násznagy.

– Hol a tiszteletes úr?

„Azt én is szeretném tudni” – gondolta kétségbeesetten anya, mert apa éppen egy félórája ruhacsípéssel gondosan összecsíptette kétoldalt a nadrágja hajtókáját, hogy be ne kapja lánc, és biciklire ült. Elment családokat látogatni, de hogy hová, azt szokás szerint nem közölte.

– Bocsánat, valami tévedés történt, a tiszteletes úr nincs itthon, és nem is tudom, hogy mikor jön haza.

Most már a násznagy is elsápadt.

– Akkor mi lesz az esküvővel?

– Menjenek csak be a templomba, majd én kéritek papot – fogadkozott anya a násznagynak, s mindenkit nyugtatgatni próbált, míg nyitotta a kaput, tessékelte befelé az embereket.

Velem üzent a kántorhölgyért, hogy jöjjön azonnal, legalább a harmónium szóljon, ne síri csendben várakozzon a násznép. Aztán kirohant az országútra, s olyat tett, amit életében se előtte, se utána soha: leállt stoppolni. Elég kétségbeesetten integethetett, mert mindjárt megállt egy kocsi. A vezető készségesen elfuvarozta a szomszéd faluba, apa kollégájához. Csakhogy a Laci bácsi sem volt otthon: temetett. Akadt egy másik autó, amelyik kivitte anyámat a temetőbe. Ott lassan, komótosan, méltóságteljesen zajlott a szertartás, népes rokonsága volt az elhunytak, s ahogy ilyenkor szokás, mindenkitől név szerint el kellett búcsúztatni, csak ez eltartott vagy tíz percig.

Ekkorra érhettem vissza a kántor hölgygel a templomba. Tekla néni korát meghazudtoló fürgeséggel feldübörgött a karzatra, és a rozzant harmóniumon elkezdte játszani a nászindulót. Eljátszotta egyszer, kétszer, háromszor, de ettől csak egyre fagyosabb lett odalent a hangulat, s Tekla néni a “Ha nem jön a tiszteletes úr, átme gyünk a katolikus templomba!” felhördüléseket hallva inkább áttért az áhítatos, de semleges dallamokra. A násznagy presbíter is volt, becsülte apámat, s el akarta

kerülni a botrányt. Megpróbálta csendesíteni a felháborodott embereket. „Ha ilyen nehezen kezdődik, annál boldogabb lesz a házasságotok” – vigasztalta a fiatal párt. S a rendkívüli helyzetre való tekintettel elküldte két barátját a közeli kocsmába borért. Odabent azért mégsem akartak inni, a férfiak és a fiatalok lassan kiszivárogtak az árnyas fák alá. Csak néhány öregasszony hallgatta tovább Tekla néni egyre merészebb harmóniumszólóit.

Közben a szomszéd faluban csak véget ért a temetés, s anyám a frissen hantolt sír mellől egy újabb kölcsönautóba tuszkolta Laci bácsit, s már száguldottak is az esküvőre. Ahogy megérkeztek, Tekla néni újra – immáron negyedszer – rázendített a nászindulóra. A kissé már kapatos násznép visszaült a padokba, s a fiatalok örök hűséget fogadtak egymásnak az Úr színe előtt.

Már minden lezajlott, mikor apa hazaért. Legszívesebben a föld alá süllyedt volna szégyenében. Bocsánatot kért és kapott mindkét családtól, de ő maga sohasem bocsátott meg magának.

Mező Ferenc

(Az írás megjelent a szerzőnek az Ulpius-ház által 2001-ben kiadott A skót nadrág című kötetében.)

MIÉRT TEREMTETT ISTEN SZÚNYOGOT?

Isten vagy történelem I-II. Rendező: Szabó Eszter
Uránia Nemzeti Filmszínház, 2003. április 29.
Duna Televízió, 2003. május

Az elemi iskola első osztályában magántanuló voltam. Orvosi döntés nyomán: nem szabad a sovány, törékeny kislányt iskolapadba görbíteni. (Lelkésznagyapám szebben mondta: nem is ember ez, csak egy emberi gondolat.) Anyám tanított, tanári képesítésével és tapasztalatával az osztályzatát is elfogadták. Mindenből, csak hittanból nem. Nagy szigorúság volt e téren a harmincas évek elején: csak teológiai végzettségű oktató vizsgáztathatta a növendéket. A budavári káplán járt hozzánk, kedves, mosolygós fiú, csak időnként rémült meg, s akkor a szemben lévő tükör segítségével jelzéseket adott anyámnak: jöjjön segíteni.

Ilyen rémületes eset volt a bűnbeesés történetének megismerése.

– Ha az Isten saját lelkével keltette életre azt a szobrocskát, akkor bizonyára nem haragszik, ha az ő lelkének hordozója perlekedik vele.

– De miért perelnél vele?

– Mert azt a szegény ósanyát sújtja a legszigorúbban! Hogy szenvedjen a gyerekei miatt, hogy epekedjék az ura után, az meg uralkodjék felettel! Az a pipogya, gyáva Ádám, aki ahelyett, hogy magára vállalná az almaevést, még búvik a felesége szoknyája mögé. (Bocsánat, szoknya még nem volt, de azért búvik.) Még hogy ő uralkodjék! Neki csak az a büntetése, hogy dolgoznia kell, örüljön, hogy van munkája! (Ez volt a nagy b-listázások kora.) De a legbűnösebb a kígyó. Az vitte azt a két maflát a gyalázatba, aztán megússza annyival, hogy csúszni-mászni kell! Azelőtt sem repült! Meg hogy az ósanyám tipor rajta! Inkább aprítaná miszlikbe a kerub, mire való a lángpallosa?!

*

Sok évvel később kérdezte tőlem ötéves unokám:

– Mondd, miért teremtett Isten szűnyogot?

Ezen az ősi kérdésem – honnan van a gonosz? – aztán sokat tűnődtem. Nem szabad Isten titkait firtatni, megtanulhattam volna ósanyámtól, akinek nevét viselem.

*

E hosszú bevezetés után, melyet az *Isten vagy történelem* című film indukált, hadd szóljak hát Szabó Eszter kitűnően rendezett, három órán át is lebilincselő alkotásáról. A dokumentumfilmekben általában emberek beszélnek, s ez egy idő után akkor is fárasztó, ha mondanivalójuk félelmetesen érdekes. Itt azonban a nyilatkozatok között régi híradókból vett életképek jelennek meg: jelképszerűek, mint a keskeny térben táncolók, vagy lehangolók, mint a tömött szatyrokkal havas utcán fáradtan hazaimbolygó nők. Ezek a képek visszavisznek minket azokba az évtizedekbe, amelyekben a hatalmasok nem elégedtek meg a gazdasági-politikai uralommal, de a szegény nép lelkét is ki akarták cserélni.

Miért teremtett Isten szűnyogot?!

A filmen sokan megszólalnak: áldozatok és hozzátartozóik, olyanok, akik menteni akarják a menthetőt, megfélemlítettek és megalkuvók, kisebb-nagyobb engedmények árán olykor segíteni képesek, s olyanok is, akik szerencsésebb környezetben viszonylag nyugodtan dolgozhattak (mert minden az embereken múlik: ahol a hatalmat szelídebb természetűek képviselték, ott sok rendelkezés papíron maradt, nemzetiségi területen pedig engedmények is érvényesültek), s akadtak olyanok, akik elzárkóztak a megszólalástól, nyilatkozattól. Talán ők is úgy érezték, a kígyó a felelős. De csak ő?!

*

Több mint húsz évvel ezelőtt írtam egy kisregényt Sebastianus címmel. Diocletianus császár testőrkapitányáról szólt, aki megtérése után is őrizte a császár személyét, hogy az üldözött keresztényeket ott rejthesse el, a ahol a legkevésbé keresték őket: a császári palotában.

A kéziratot Káldy Zoltán püspöknek küldtem el, válasz sokáig nem jött. A Lutheránus Világszövetség nagygyűlése előtt pár nappal találkoztunk a Rákóczi úton: a püspök megpakolva jött, gyalog, számtalan kisebb-nagyobb csomaggal, ajándékokkal a vendégeknek.

– Senki sincs, aki segíthetne? – kérdeztem elhűlve, miközben a könnyebben mozgósítható csomagokat egyszerűen kiragadtam a kezéből, s már indultam is velük a Puskin utcába. Miközben a meredek lépcsőt lihegve,

többszöri pihenővel megmásztuk, ő megszólalt: köszönöm, hogy megírta a Sebestyént, rólam szól, rólunk... Kiadni nem lehet, de így mégis van egy dokumentum...

Akkor éreztem, hogy meg fog halni. Ha a világszövetség elnöke lesz, azért, ha nem, akkor azért. Mert lehetnek bármilyen hatalmi megnyilvánulásai, annyira szereti az egyházat, hogy az ördöggel is hajlandó szövetkezni érte. Erősítésnek, hátvédnek kell neki a világszövetség, nem a személyes dicsőség végett. A római egyháznak ott van hátvédnek a hatalmas világegyház. Börtönbe kerülhetett háromszáznál több pap, illetve szerzetes, akkor is örködött felettük Róma. No meg a cölibátus, ami kétségkívül megkönnyíti a martíriót. (Békés időkben persze épp ez válik akadállyá.)

*

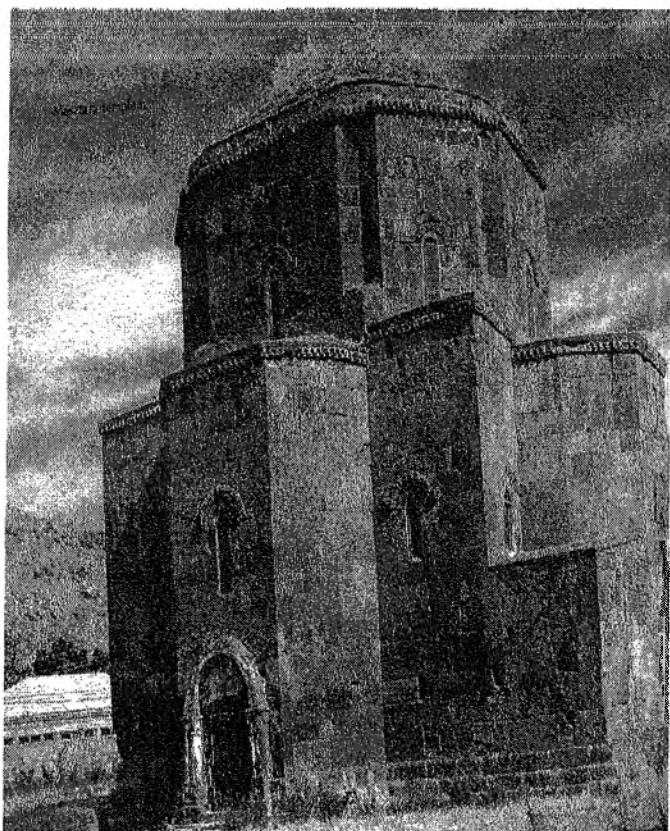
Miért teremtett Isten szűnyogot? – És miért kígyót, sárkányt, a napba öltözött asszonyt égen-földön üldözöt, kísértőt, miért? És diktátorokat, inkvizitorokat, akik az ember lelkére is szemet vetnek, s a legbelső szentély sértetlenségét sem tűrik?

Miért?

„Óh Irgalom Atyja, ne hagyj el!”

Arany János bűvös szavát idézem, és közben a Lélek azzal nyugtatja meg az én perlekedő szívemet, hogy Isten a megváltással folytatta a teremtés művét. Hogy elküldte hozzánk, kísértővel viaskodó, botladozó emberekhez vezetőnek és védelmezőnek a vele egylényegű és vele együtt örökkévaló Fiát: „én és az Atya egy vagyunk” (Jn 10,30). Ahogy Luther éneke mondja József Attila fordításában: „Önnön erőnk csak délibáb, És bizony esnénk esten: De harcba küldte egy Fiát, értünk maga az Isten!”

Bozóky Éva

Igazán csak akkor szép a templom,
amikor az idő már összetörte,
amikor a körülötte körbe-
körbeszaladó szél meggyötörte.
Legszebb tán egy perccel azelőtt,
hogy összedőlné.
A bős időtől nem csúful, de szépül;
minél kopottabb, annál igazabb;
a letörtfejú szent szoboralak
még szebb főt kap kiegészítésül.
S így már olyan a templom, mint a szikla,
amelyből emberművel templom is lehet,
mint órjás kő, melyet a messiási síkra
valaha az Úristen görgetett.

(Jékely Zoltán: A templom – részlet)

Ember – kultúra – templom, avagy Jákób lajtorjája

„Egyetlen ismeret van, a többi csak toldás: alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra” – mondja Weöres Sándor A teljesség felé egyik passzusában. Kimeríthetetlen meditációs objektum, tökéletes költői kép, érzékletes szimbóluma kozmikus tükörhelyzetünknek fenn és lemm között.

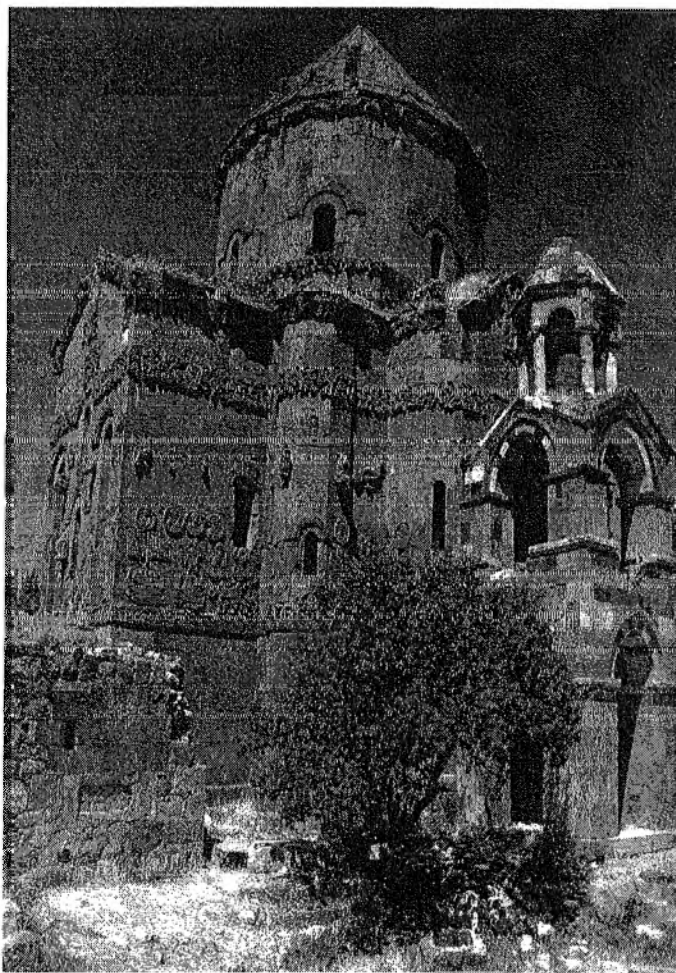
A spontán természet, a genezis mert ma is teremtődünk – az embertudat e kettős tükrében néz vissza önmagára, néz szembe önmagával. Nézi vissza eredetre és célra egyaránt irányuló tudatos teljességigényrel, és kapnak megkülönböztető *megnevezést*, FORMÁT önállóvá létesült alakzatai. Az eredetet és végcélát egymásba tükrözőtető metamorfózisban válik a genezis megváltás-ívvé. Ez a kettős tükröződésű metamorfózis az emberi lényeg, ebből sarjad a kultúra: világismeretünk-világélményünk és benne önmagunk tárgyiasítása. A természet *világismerete* léttartó, mértéke és határa biológiai adottság. Az ember világismerete a teljességre irányul, határa táguló. Világismeretünknek ez a minőségváltása hatalom a természet felett, tehát felelősség, – hiszen tudás, hatalom és erkölcs szétválaszthatatlanok.

A genezis megélése és ezáltal tudatba emelése az alkotás lehetősége. A teremtő *innovációs minta* ritmusának követése, ismétlése, az objektiváció ember voltunk kozmikus sajátossága: valami olyannak a létbe hívása, ami nem közvetlenül a természetből ered, valaminek, ami az ember előtt nem volt, és nélkülünk nem lenne. Az ember teremtette *tárgyi* kultúra sajátos szimbólumrendszer, szellemi, emocionális-cselekvési és anyagi-dologi rögzítése a világismeretnek: az úgynevezett *második természet* alkotó részvétel a genezisben. Ez a második természet életünket magunk alkotta térréteggként foglalja magába, véd és elkülönít a környező világtól, egyszersmind hídként össze is kapcsol és egyesít azzal. Egyaránt terepe-kerete a létharcnak és a megismerés genezist megelő szakrális kultuszának. Tartalma világképünk és önképünk, emberkép is.

Ezeknek a tartalmaknak megfelelően környezetalkításunk épített formáinak két – művészi gazdagságban, méretben, minőségben, társadalmi fontosságban kiemelt – etalonként is szolgáló őstípusa jellemzi a kultúra egész történetét: a **TEMPLOM** (dóm, szent hely...), amely a kozmoszkapcsolat szakrális világképábrája, illetve a **VÁR** (palota, erőd...), amely védő létharcunk téri-társadalmi bázisa, önismeretünk, emberképünk kifejezője. Szerepük – mint a kereszt két szára – eltérő irányú, ugyanakkor kultúránk egész történetében összekapcsolódik és kiegészíti egymást.

A templom az emberközösség számára esztétikus térré szimbolizált világrend. Arányainak ritmusában *genezis-formula*, melyben átélhető a genezis mozzanatainak dramatizált vetülete, a Rítus, a közösség szakrális tevékenysége, ünnepe. Igazi ünnep, ha a lélek belső Jákób-lajtorjájának vertikálisát átélve lépkedünk a fény felé.

Papp Oszkár

A csúszó-mászó, belefeledkezve
vállra omló hajadba, figyelni
romolhatatlan, veszendő tökélyed.
A senki néz.
A semmi néz.
Az ízeltlábú nézi a napot.
A tört, a gyűrt, a szaggatott
a kereket, lángolót, mozdulatlant.
Most minden egy. Együtt van. Egybeolvad.
A mindenség modellje, áll a templom.

(Pilinszky János: Gótika)

Fa és faág a magyar néphagyományban

(Életfa, karácsonyfa, májusfa)

E számunkban az egyházi esztendő ünnepekörével foglalkozó sorozatunk lezárása után újabb sorozatot indítunk, mely a népi kultúrában, a folklórban és a keresztyén liturgiában, hagyományban egyaránt fontos szimbólumokkal foglalkozik.

A *fa*, a *zöld ág* az emberiség ősi jelképe, mely az életet, az örök fejlődést, növekedést jelképezi. A fa a földben gyökeredzik, törzse a föld felszínén látható, ágaival az ég felé tör. Nem véletlen, hogy számos nép mitológiájában a fa az alvilágot a földi és égi világgal összekötő jelkép. A samanisztikus világképben az ún. *világfa* az alsó-, felső- és középső világot összekötő hatalmas fa. Népmeséinkben az *égig érő fa*, a *tetejettlen fa* a mesebeli király kertjében áll, és arról a mesehősnek le kell hoznia valamit vagy valakit, többnyire a korábban elrabolt királykisasszonyt. Régi európai szokás szerint gyermek születésekor az apa fát ültetett. A keleti eredetű életszimbolikában a halottak a síron nőtt fában, növényben élnek tovább. Ennek nyomait meséinkben, balladáinkban is megtaláljuk.

Néhány közismert és jellegzetes példán mutatom be a fának és a zöld ágnak, ezeknek az ősi növényi jelképeknek a magyar néphagyományban élő különböző változatait, a *lakodalmi életfát*, a *karácsonyfát*, a *májusfát*, illetve a hozzájuk kapcsolódó szokásokat, a *zöldágazást* és a *zöldágjárást*.

A magyar nyelvterület számos pontján élt az a szokás, hogy a lakodalomra ún. *életfát* készítettek a fiatal pár számára. Többnyire formában sült kalácstésztába, kenyérbe, fadarabba tűztek kisebb nagyobb ágakat, illetve fákat, és azt almával, dióval díszítették. A feldíszített fa vagy ág az életet, termékenységet jelképezte. Elnevezése a Balaton-melléken *életfa*, palóc vidéken *tebe*, Baranya megyében *termőág*, Erdélyben *zöldág*.

A *karácsonyfa* ma a karácsony ünnepének jellegzetes jelképe. A karácsonyfa általános elterjedése (19–20. század fordulójá) előtt a termékenységet, örök életet, fejlődést, növekedést a rozsmaring-, nyárfa-, bürök-, kökényágakból készített karácsonyi *termőág* jelképezte. A termőág a gerendán vagy a szobasarakban függött, olykor a koronájával lefelé. Aranyozott dióval, piros almával, pattogatott kukoricával, mézeskaláccsal díszítették. A karácsonyfa másik előzménye középkori, egyházi eredetű szokás: Ádám-Éva napján előadták a teremtés történetét, melyben a paradicsomi életfa, a tudás fája szerepelt, melyre – az almán kívül – rákerült a kígyót jelképező lánc is. Az almafát télen örökzölddel, fenyőfával helyettesítették. A karácsonyfa és a karácsonyi termőág állításának szokása sokáig egymás mellett élt, és díszei is sokáig azonosak voltak. Az újabban megjelent adventi koszorú ugyancsak jól illeszkedik mind a keresztyén, mind pedig a keresztyénség előtti jelképrendszerhez.

A *májusfa* a megújuló természet és a szerelem jelképe. Nyugat- és Észak-Magyarországon kergétől megtisztított hatalmas fákat állítanak, míg az Alföldön csak kisebbeket, Erdélyben pedig zöld gallyakat. A fák beszerzése a legények, legénybandák feladata volt. Többnyire titokban, az erdőről csenték a fát, amit természetesen tilalmaztak a hatóságok. Éjszaka vágták ki, és ugyancsak titokban május elsején virradóra állították fel a lányos házakhoz, illetve a középületek, kocsmák elé, kendővel, pántlikával, színes krepp-papírral díszítve. Székelyföldön a húsvéti határjárás-hoz is kapcsolódott a májusfaállításához hasonló *zöldágazás*: a templom megkerülése után a legények, fiatal házasok énekelve, imádkozva vonultak végig a falun. A határkerülés után, amikor már hajnalodni kezdett, a legények színes szalaggal, cifra papírossal és hímes tojással díszített fenyőágakat tűztek kedvesük kapujára, ennek *hajnalfa* volt a neve.

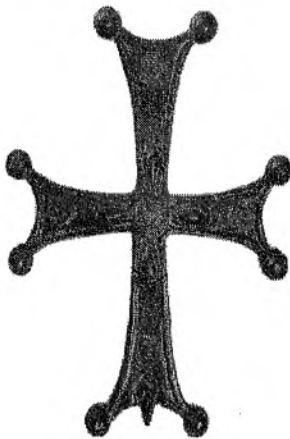
Májusfának nevezik az új ház építésénél kitűzött zöld ágat, fát is, melyet az épülő ház legmagasabb pontján helyeznek el.

Bizonyos ünnepeken, jeles napokon a zöld ágaknak különös jelentőséget tulajdonítottak. Például Szent György-napkor és pünkösdkor a gonosz, ártó hatalmak elriasztására, a boszorkányok elűzésére tűztek leveles ágakat (nyírfaágat, gyümölcsfaágat, bodzát) a házakra, istállókra, kerítésekre. A zöldágazás a templomokban is szokás volt pünkösdkor, s ez a hagyomány az evangélikus templomokban sokáig élt. Bizonyos jeles napokon, pl. József-napkor, Úrnapkor a termőföldbe, trágyába tűzött zöld ágak a rovarok, kártevők elhárítását célozták.

A faág jósló, varázsló eszköz is lehetett: a kíváncsi lányok Katalin- (november 25.), Borbála- (december 4.) és Luca-napkor (december 13.) többnyire gyümölcságot tettek vízbe. Ha az karácsonyra kizöldült, a leány közeli férjhezmenetelét jósolta. Attól függően, hogy melyik napon tették vízbe, *katalin*-, *borbála*-, vagy *lucaágnak* nevezték. Az ágak pünkösdkor az esővarázslást segítették. Nyugat- és Dél-Dunántúlon a bodzával teleaggatott *bodzakirályt*, *törökbasát* vittek házról-házra, és vízzel öntözték, hogy elegendő eső legyen majd.

Ősi tavaszváró, tavaszköszöntő rítus nyomai őrződtek meg a ma már csak kisgyermekek körében élő játékokban. Böjti vasárnapokon, virágvasárnap, húsvétkor és pünkösdkor a leányok, esetleg a legényekkel együtt, énekszóval vonultak végig a falun. Volt, ahol először a közeli erdőre mentek, s ott gallyakat tördeltek. Visszajövet a falu utcáin szórták szét, a jól ismert *Bújj, bújj zöld ág...* ének kíséretében.

A virágvasárnapi *barkaszentelés* a zöldágnak a katolikus egyház által megszentelt változata. A szentelt barkát azután felhasználták rontás ellen, gyógyításra, mennydörgés, villámlás elhárítására. Ugyancsak katolikus hagyomány, hogy a pünkösöd utáni második hét csütörtökén vagy az azt követő vasárnap úrnapi körmentet tartanak. Szabadtéri oltárok fölé lombsátrat emelnek, melyeket virággal is díszítenek. A zöld gallyakat, virágokat, szentelt növényeket később mágikus célra használták a földművelésben, állattartásban,

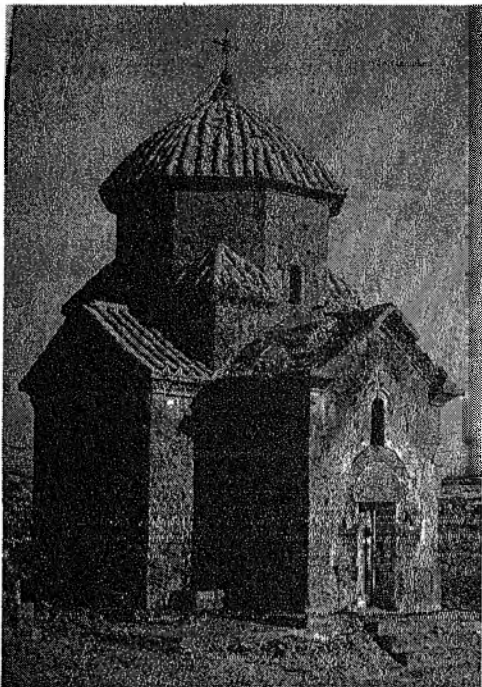

sőt az ember- és állatgyógyításban is.

A kereszténység életfája Krisztus keresztje. A népköltészet letisztult szépségével, tömörségével a szépkenyerűszentmártoni karácsonyi ének négy utolsó sorában így fogalmazza meg:

Nem láttam én szebb gyümölcsfát,
Mint a Jézus keresztfáját.
Piros vérral virágozik,
Szentlélekkel gyümölcsözik.

Tátrai Zsuzsanna

Nyolckor megkondul az öreg harang,
a felhők tőle szépen pirosodnak,
pillérek közt álmos galamb kereng,
a kövek szürkülnek és porosodnak.

(Jékely Zoltán: A templom – részlet)

„...mert nekem sok csoda volt az életemben”

(Interjú Pamer Nóra építészettörténésszel – 1. rész)

Mikor épült ez a ház, ahol lakasz?
A 40-es években. Én 1953-ban költöztem ide a Kiskörút és a Ferenczy utca sarkára, mikor férjhez mentem. Apám odaadta a saját lakását, abból vettünk itt az ötödik emeleten egy nagy lakást, és itt laktunk együtt, egészen addig, míg a férjem rá nem jött, hogy egy fiatalabb nővel akar élni, s elváltunk. A lakás maradt, de akkor szobánként iszonyú sokat, hatvan pengőt kellett fizetni a tanácsnak a lakbéren kívül.

Édesapádat és édesanyádat hogy hívták?

Apámat Pamer Gusztávnak, édesanyámat pedig Anna Mienetznek. Ő osztrák volt, bécsi, apám pedig pozsonyi. 1912-ben házasodtak össze. Három nővérem közül Gertrúd, a legöregebb 1913-ban született, Karola – Carla, ahogy szólítottuk – a következő év végén, a harmadik nővéremet Mártának hívták, és a negyedik, a vakarc volt

Nóra. A szüleim mindig remélték, hogy születik majd egy fiú.

Édesapád volt evangélikus.

Igen. De anyám is áttért evangélikussá. Nem tudom pontosan, miért. Hát persze először is: a papa nagyon jóképű volt. És akkortájt valami zűr volt a bécsi katolikusokkal. Meg aztán későbbi információk alapján azt gyanítom, hogy a mama olyan felvilágosult szocdemféle lehetett. Gyakran beszélt valami Turnvereinről: ahogy alakultak régen énekkarok, alakultak tornaegyletek is, egy ilyennek volt tagja.

Hogy került a család Budapestre?

Apám a bécsi Siemens–Schuckertnél dolgozott elektromos szakemberként, aztán a vác-gödöllői villamos vasútvonal építésekor, még a Monarchia idején, Magyarországra helyezték. Rákospalotán – akkor az önálló település volt, Palotaújfalunak hívták – egy bérházban laktunk. Nem volt saját házuk, hiszen a szüleim mindig várták, hogy visszaköltöznek Bécsbe. Hogy végül is miért nem tették, nem tudom. Egyszer anyám beszélt arról, hogy a háború után borzasztó éhínség pusztított Bécsben, talán amiatt nem. Arra nyilván nem gondoltak, hogy később teljes határzár lesz a két ország között.

És hogy kerültél a Deák térre?

Mіндеgyikünk oda járt, mi voltunk a „díszszegények”. A Deák térre örült gazdag lányok is bekerültek. Tandíjat kellett fizetni, a reformátusoknak negyven, a katolikusoknak hatvan, a zsidóknak kilencven pengőt, az evangélikusoknak pedig húszat. De az is nagyon sok pénz volt akkor. Én mindennap vasúton ingáztam: 6 óra 10-kor vagy 7.10-kor indult a vonat. A Nyugatiba érkeztünk, aztán a Vilmos császár úton, a mai Bajcsy-Zsilinszky úton átsétáltam a Deák térre. Mindig nevetek, mikor a gyerekek panaszkodnak, hogy hat órakor föl kell kelni. Mi abban a borzasztó?

Nyolc éven keresztül minden reggel?

Nem. Anyám ugyanis összeveszett Böhmnel. Böhm, vagyis Bánkúti Dezső igazgatóval. Volt egy szivarozós tanárunk, ő tanította a gyorsírást. Egy alkalommal fogta magát, föladta a leckét, s óra közben kiment szivarozni a folyosóra. Mi persze röhögünk, viháncoltunk, én pedig daloltam: „Volt egy török, Mehemed, sosem látott tehenet...” Ez nagy derűtséget okozott, bejött a lelkész úr: „Mi van itt? Ki énekelt?” Én meg, az örült becsületes diák, fölálltam. Be kellett írnom az osztálykönyvbe: „Óra alatt énekeltem”. Az persze nem volt beírva, hogy ő óra alatt szivarozott. Az igazgató pedig évváró beszédében fennhangon kihirdette, hogy ebben az évben egy tanuló hármast kapott magatartásból. Anyám aztán bement hozzá: nem értette azt sem, hogy ilyesmiért miért kell hármast adni egy gyereknek, de azt elfogadta. De hogy miért kell nyilvánosan megszégyeníteni? Megszégyeníteni egy olyan családot, amelyből minden gyerek ebbe az iskolába jár? Böhm pedig azt mondta: „Gnädige Frau, es gibt noch andere Schulen”. A gnädige Frau pedig fogta Nórárt, és keresett egy másik iskolát, ahol a latin után szintén angolt tanultak. Így kerültem a Ráskai Leába a Szemere utcába, ahol aztán tisztességgel leérettségiztem. Ott kezdődött az én filozofizmusom. 34-en jártunk az osztályba, abból 28-an voltak zsidók. Ha valamit tanultam

ezekben az években, azt ebben a gimnáziumban tanultam. Egy baj volt csak: két hét alatt sikerült rászoknom arra a sajátos éneklős beszédmódra, amelyet a társaim is használtak, apámtól pedig megkaptam az első felnőtt pofont. Többször rám szólt, hogy hagyjam abba ezt a beszédet, végül aztán 16 éves koromban lekent nekem egy frászt. Azóta is érzékeny vagyok erre: ha valaki csúnyán beszél, csúnya kiejtéssel, hanglejtéssel, mondhat bármit...

És a nővéreiddel mi történt?

Az egyik Angliában végzett, a másik patikus lett, a legidősebb pedig – egyedül ő volt „úrilány” – még Rákospalotán férjhez ment egy bíróhoz, Újpesten esküdött. Na, erre az Újpestre akarok rátérni... Carla és Gertrúd nővérem Újpestre járt templomba Mezei tiszteletes úrhoz, aki káplánként, mielőtt Újpestre költözött, még velünk szemben lakott, s gyakran beszélgetett apámmal. Újpesten volt egy bizonyos kisterem, ahol Balikó Erzsébet volt a fő szószóló, ő volt a lelke ennek a kisteremnek. Tündéri, remek közösség verődött ott össze, kizárólag értelmiségiek, történész, állatorvos, katonatiszt, a nővérem is ott ismerte meg a férjét. Vasárnap délutánonként gyakran ült nálunk az egész társaság. Mi a legfiatalabb nővéremmel viszont Rákospalotára jártunk. Prőhle Sándor akkoriban került oda, jelentkezett apámnál, aki presbiter volt, így mi, a két kisebb lány az ő ifjúsági csoportjába kapcsolódunk be. Itt viszont teljesen vegyes társaság jött össze, nagyon kedves testmeleg közösség, parasztok kivételével mindenki járt közénk. Sok mindent itt hallottam először, például József Attiláról. Akkor nem tanították az iskolában József Attilát. Na, Prőhle, ez a tündéri pasas, hungarista volt, kilátszott a csizmája a Luther-kabát alól. Apám sokat vitatkozott vele, rengeteg nézeteltérés volt közöttük. Néha hallottam a szomszéd szobából a szüleim beszélgetését: nem tetszett nekik, hogy az ő papjuk hungarista. Aztán mikor bejött az első zsidótörvény, már nem láttuk a csizmáját. Kilépett a pártból. Az összeköttetéseit meg arra használta, hogy zsidókat mentsen.

Az érettségi után mi történt? Hol laktatok?

Mire leérettségiztem, már lebombáztak minket, s a Váci útra kerültünk egy nagyon szép új házba a felvonógyár mellett. Ez érdekes történet... Carla nővérem akkortájt jött haza Angliából. Tanárnő volt, de üzletasszonyként dolgozott. Irodaszerekkel, irodai felszereléssel kereskedett, s ebben a házban vett ki egy üzlethelyiséget. Egész nap telefonálgatott, szervezte az üzletet, én időnként segítettem neki. Abban a házban lakott egy barátnénk, ha este színházba mentünk, nála aludtunk. Ő megtudta, hogy megürült az egyik lakás, s győzködött minket, milyen jó volna, milyen vagány volna, ha azt mi megvennénk. Tényleg jó volt aztán... Ugye Rákospalotán lebombáztak minket. A házat ugyan rendbe

lehetett volna hozni, de 43-ban az unokabátyám, a Dohnányi-tanítvány Rajter Lajos karmester, aki minden vasárnap délelőtt az Operaház muzsikusaiból alakult zenekar hangversenyét vezényelte a rádióban, hazaköltözött Pozsonyba, ahol még éltek a dédszüleim meg a nagyapám. A szüleimet rábeszélte, hogy költözzenek be az ő Németvölgyi úti lakásába, mondván, ott biztonságosabb. Akkoriban az az elképzelés terjedt el, hogy Budára nem mennek az oroszok... Szóval a szüleim átköltöztek Budára, s vitték magukkal az értékebb holmikat, egy hatalmas ládában a staffirungot. Mert nálunk az úgy volt, hogy a négy lány staffirungját apránként kellett összegyűjteni, mindent szépen beosztani: először karácsonyra megkaptuk a kanalakat, az ezüstkanalakat, aztán a teáskanalakat... És jöttek az asszonyok Perbetéről, szép hímzéseket, ágyneműket, abroszokat árulgattak, az anyám mindig vásárolt tőlük. Ezek a párnák gyönyörűek voltak, de ha az ember ráfeküdt, az egész képén ott maradt a hímzés mintája. Később aztán anyám minden fiúnak, aki felbukkant körülöttünk, mesélte, hogy milyen volt a mi staffirungunk. Mi figyelmeztettük a fiúkat, de nem volt menekvés, azt meg kellett hallgatni. Anyám elbeszélésében a láda meg mindig nőtt, egyre nőtt, ez is lett benne, az is került bele, a végén még kristálypoharak is. És a maminak volt még egy óriási tehetsége: tíz percen belül mindenkiből kiszedte, mi a papája, mi a mamája, mennyi a fizetése. Mi nagyon rühelltük a dolgot, kínos volt, könyörögtünk a papának, állítsa le, de ő is tehetetlen

volt. Na, a szüleim átmentek Budára, aztán jött a csoda. Mert nekem sok csoda volt az életemben. Azt mondtuk a szüleinknek, töltsük együtt a karácsonyt...

Ez 44-ben volt?

44 végén. Előtte, mikor Budára hurcolkodtak, bevalloztuk nekik a Váci úti lakást, s kértük, hogy néhány bútort, régi díványt, kisszekrényt adjanak be oda is, mert a riadók miatt nem lehet mindig hazamenni. Karácsonykor pedig jöjjenek

hozzánk, töltsük együtt az ünnepet. S amikor a Váci úton karácsonyoztunk, Budán lebombázták az egész emeletet.

És a háború után? Betratkoztál az egyetemre? Nem volt baj abból, hogy osztályidegen vagy?

Igen, a háború után beiratkoztam az egyetemre, de mint munkáskáder. Apám ugyanis éppen fizikai munkásként dolgozott. Három szakom volt: német, művészettörténet és régészet. De én úgy utáltam az egyetemet... Mikor az utolsó ásatáson a veszprémi múzeum igazgatójának, aki öt-hat évvel később végzett, mint én, ezekről az évekről meséltem, azt mondta: „Nóra, lehetetlenség, hogy neked semmi szép emléked nincs az egyetemről!” De járt volna akkor! Figyelj, volt egy fűzetünk, s mikor valamilyen politikai órára bementünk, belepecsételtek. Pecsételtek, mikor bementünk, pecsételtek, mikor kijöttünk. Kít érdekelt, hogy ezek a politikai

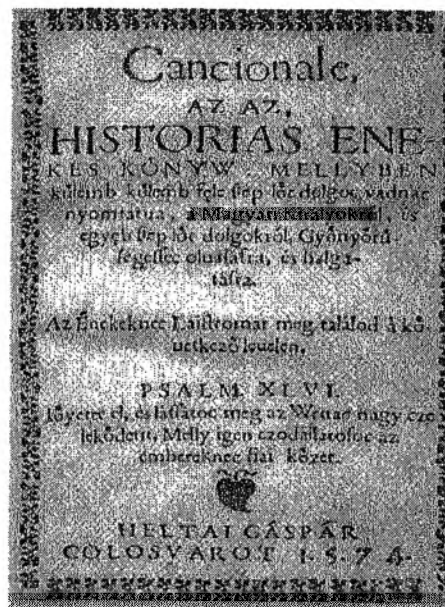

órák éppen a te legérdekesebb szakmai óráiddal egy időre esnek? Ha ezt a füzetet nem tudtad bemutatni, nem írták alá az indexedet. Az én füzetemet egy alkalommal ellopták. Eltűnt. Akkor Kékesi elvtárs raportra hívott, s megkérdezte: „Mondja, maga miért nem költözik el otthonról?” – „Én? Hova? Miért?” – „Magát otthon kiszipolyozzák! Adunk magának itt a kollégiumban helyet.” – „Kiszipolyoznak?” – „Hallottuk, hogy maga segít a nővéreinek az üzletében...” Rettenetes volt. Mert kétszer fölvettem a telefont. Na, aztán megkerült a pecsételő füzetem, furcsa módon egyszer csak átvehettem a tanulmányi osztályon. A szakon öten számítottnak fekete báránynak. Volt valamilyen ifjúsági szervezet, de mi nem akartunk belépni, nem vettük komolyan az egészet, de csak kapaticáztak minket. Összedugtuk a fejünket, s végül is azt mondtuk, egye meg a fene, legyen. De csak azért kellett belépniük, hogy aztán kirúghassanak minket. Én tulajdonképpen Mindszentyn véreztem el. Volt egy kis emailkeresztem, nekem az tetszett, kitűztem. Talán ezért, ez bántotta őket, állandóan jöttek hozzám, hogy Mindszenty ezt mondta, Mindszenty azt mondta. Én nem szerettem az ő agresszív beszédét, de kétségtelen, az egyetlen volt, aki nemet mondott. Szóval elkezdtek aláírásokat gyűjteni Mindszenty ellen, mondván, erkölcs-telennek nevezte az egyetemi ifjúságot. Jól van, hozzátok el a szöveget, ahol ez le van írva, akkor aláírom. Egy alkalommal, már elkezdődött az óra, megjelent két DISZ-es vagy milyen hólyag, hozták a papírt, írjuk alá! Ott ült mellettem Szentléleki Tihamér, ő már kész jogász volt, akkor jött haza a hadifogságból. Szentléleki Tihamér szépen, nagyon türelmesen végigolvasta a papírt – addig ott állt és várt mindenki –, aztán továbbadta. Na, gondoltam, ha Tihamér ezt meg tudja csinálni, én is meg tudom. Elolvastam, továbbadtam. És így tovább, mind az öten, egymásról ezt szépen lenéztük. De aztán jól ki is néztük magunkat az egyetemről, ezt az esetet még akkor is az orrom alá dörgölték, mikor igazolást kértem az állásomhoz. 52-ben végeztem, s bizony hosszú ideig nem volt állásom, mindenkinek volt, csak nekem nem.

Ittés Nóra

Fejünkre por hull, régi vakolat,
 így énekeljük a drága Siont;
 egér futkározik a pad alatt
 s odvából egy-egy vén kuvik kiront.
 Tízen vagyunk: ez a gyülekezet,
 a tizenegyedik maga a pap,
 de énekelünk mi százak helyett,
 hogy hull belé a por s a vakolat,
 a hiuban a denevér riad
 s egy-egy szuvas gerenda meglazul:
 tizenegyedikünk az árva pap,
 tizenkettedikünk maga az Úr.
 Így énekelünk mi, pár megmaradt
 – azt bünteti, akit szeret az Úr –,
 s velünk dalolnak a padló alatt,
 kiket kiírtott az idő gazul.

(Jékely Zoltán: A marosszentimrei templomban)

A szent Lélek felől kedig az Úristennek igéjéből ezt hiszik és vallják, hogy az egy Atyaistennek hatalmas és mindenható ereje, melyet megjelentett előszer az első teremtésben, mikoron avval mindeneket teremtött, megelevenített, táplált, tartott és őrizett. Annak utána a második teremtésben nyilvánban, az ő áldott szent Fiában, az Jézus Krisztusban, mikoron az a választottokat az ördögnek torkából kiragadta, a bűnből kitérítette, és őket újonnan szülte; mikoron halottakat támasztott, betegeket gyógyított, ördögöket űzett, és hogy őmaga is halottaiból feltámasztott.

(Heltai Gáspár: Háló)

A nyúl előmenvén az úton egy kert mellé jut. Ús bekapocsvola a kertbe és igen szép kékekáposztát lát a kertben. És mind elkerüle a kertet, de sem rést, sem hákosót soholt nem talál, hol bemehetne. Előtalálá ötet a róka és megkérdé a nyulat, mondván: Miért nem mégy im e kertbe? La mely igen szép kéke káposzta vagyon benne? Mondá a nyúl. Jól látám, de nem ért meg. Nem jó útel enni, mert megcsömerleném tőle. Mondá a róka: Ezennel én is így jártam. Mert szép szőlő gerezdöket találtam vala. Azokban sem meréke ennem, miért hogy értlenek valának. Maga a szegény róka eremest őtt volna benne, de nem ére fel oda, ahol lefüggnek vala.

ÉRTELME

E fabulák azt jelentik, hogy az emberi természet igen kíváncsú, és sok dolgok után vágyódik. A bolondok hogy az ő kíváncsúknak eleget tehessenek, és mindenekben kedvek megtölgék, nagy sok veszedelmekre vetik magokat. De a fabulák erre tanítják az embert, hogy eszébe vegye magát, és eszesen cselekedjék, és ne induljon mindenkoron kíváncsága után: hanem amit lát, hogy tisztességgel és Isten szerént nem érhet, és meg nem találhat, annak ugyan békét hadjon, és kivesse fejből, és semmi számot ne tartson arra.

(Heltai Gáspár: 46. fabula, A nyúlról és a kék káposztáról)

2003. évi számaink megjelenését támogatta
 a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
 a Nemzeti Kulturális Alapprogram,
 a Budapest Bank Budapestért Alapítvány,
 a Magyarországi Evangélikus Egyház Missziói Irodája

SZENTHÁROMSÁGI VASÁRNAPOK ISTENTISZTELETI REND

Békásmegyeren (Mező u. 12.):

Szeptember 7., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

Szeptember 14., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Fülöp Attila

Szeptember 21., vasárnap,

az összegyűlekezés napja

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

12.00–13.30-ig közös ebéd

14.00 órákor beszélgetés zenével – vendégünk

Rák Béla gitárművész és családja

16.00 órákor vecsernye, igét hirdet: Fülöp Attila

Szeptember 28., vasárnap,

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Görög Tibor

Október 5., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: id. Fabiny Tibor

Október 12., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

Október 19., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Bozóky Éva

Október 26., vasárnap,

az összegyűlekezés napja

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

12.00–13.30-ig közös ebéd

14.00 órákor IKONOSZTÁZ filmhét –

Búcsújárás szokások a roma hitéletben,

rendező: Székely Orsolya.

A filmvetítés után meghívott szakértőkkel beszélgetünk a roma vallásosságáról.

17.00 órákor vecsernye, igét hirdet: Iványi Gábor

Október 31., reformáció ünnepe

17.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Szentiványi Ilona

Az úrvacsorát a hónap 1. és 3. vasárnapján, valamint október 31-én ünnepeljük.

Piliscsabán (Bétel Otthon, Széchenyi utca)

a hónap 2. és 4. vasárnapján 10.00 órákor

Pilisvörösváron (református templom)

a hónap 2. és 4. vasárnapján 14.00 órákor

BIBLIAÓRÁK

Jób könyve

Tanház Donáth László vezetésével szerdán 17.00 órákor

Alkalmaink: szept. 10-én és 24-én, okt. 8-án és 29-én.

Ifjúsági bibliodráma

Muntag Ildikó és Falvy Dóra irányításával

minden kedden 18.30 órákor

Gyermekcatekésztés

Naszályi Márta és Falvy Dóra vezetésével

minden vasárnap 10.00 órákor

Édenkerti bibliodráma a Mező utcában –

felnőtteknek szombaton 16.00 órákor

Október 4-én Ez most már csontomból való csont

(1Móz/Ter 2,23)

November 8-án Ekkor megnyílt mindkettőjük szeme

(1Móz/Ter 3,7)

November 29-án Hogy ne nyújthassa ki a kezét

(1Móz/Ter 3,22)

Az alkalmakat Muntag Ildikó és Falvy Dóra vezeti.

Sorozatgazda: Muntag Ildikó

Jelentkezés 2003. szeptember 30-áig

GYŰLEKEZETI KIRÁNDULÁS

BÁNKON

2003. SZEPTEMBER 12–14-ig,
péntek délutántól vasárnap délutánig

2003. október 23–26-ig,
csütörtöktől vasárnapig

3. IKONOSZTÁZ filmhét

2003. október 23., csütörtök 18.00 óra

Zsoltárok (5 filmetűd)

rendező: Grunwalsky Ferenc

2003. október 24., péntek 18.00 óra

István, az apostoli király

rendező: Székely Orsolya

Dr. Magyar Gábor

rendező: Székely Orsolya

2003. október 25., szombat

14.00 órákor: Zsoltárok

16.00 órákor: István, az apostoli király

16.30-kor: Dr. Magyar Gábor

2003. október 25. szombat 18.00 óra

Máriapócs-Kárpátalja

rendező: Székely Orsolya

2003. október 26., vasárnap,

az összegyűlekezés napja, 14.00 óra

Búcsújárás szokások a roma hitéletben

rendező Székely Orsolya

A vetítéseket követően a filmek készítőivel és szakértőkkel beszélgetünk.

E számunkban örményországi templomok
és műtárgyak képei láthatók.

HÉT HÁRS

A Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség lapja

Felelős szerkesztő: Donáth László lelkész

Szerkesztők: Breuer Katalin és Ittész Nóra

A gyülekezet lelkészi munkatársai:

Fülöp Attila segédlelkész, Görög Tibor nyugdíjas

lelkész, Bozóky Éva, Gálos Ildikó és

Thurnay Béla gyülekezeti munkatárs

Felügyelő: Dr. Breuer Katalin

Cím: 1038 Budapest, Mező u. 12.

Tel: 368-6118, fax: 240-3771, mobil: 06-20-3989-059

e-mail: breuer@mail.matav.hu,

internet cím: www.hethars.hu

Nyomatás: Crea Print Kft.

Adományokat az OTP 11703006 – 20013365
számlaszámra várunk.